

MOKSLEIVIŲ VERSLUMO UGDYMO TOBULINIMO KRYPTYS LIETUVOJE

Aurimas Župerka

aurimas_zuperka@hotmail.com

Vytauto Didžiojo universitetas, Vadybos katedra

1. Įvadas

Šiuolaikinėje Lietuvos visuomenėje problemų kelia jaunimo gebėjimų panaudojimas didinant Lietuvos visuomenės kuriamą pridėtinę vertę. Pridėtinės vertės kūrimo galimybių sklaida sietina su verslumo idėjų skatinimu Lietuvos visuomenėje. Viena iš pridėtinės vertės didinimo galimų plėtros krypčių galėtų tapti verslumo ugdymo plėtra Lietuvos švietimo įstaigose.

Europos Sąjungoje verslumas yra prioritetas šalies narės sėkmingo vystymosi veiksnys (Commission ... 2002). Smulkios ir vidutinės verslo įmonės pasauliniu mastu teikia ekonominę ir socialinę naudą. Lietuvoje smulkių ir vidutinių verslo įmonių indėlis didinant Lietuvos visuomenės gerovę lieka neišnaudotas. Fiksuojamas neigiamas Lietuvos visuomenės narių nusistatymas verslininkų atžvilgiu. Lietuvoje dirbantys verslininkai charakterizuojami kaip asmenys, kuriems priskiriamos neigiamos savybės ir vertybės. Pastaruosius du dešimtmečius tęsiasi aktyvios diskusijos apie verslumo ugdymo svarbą. Europos Sąjungos šalys skiria dėmesį verslumo ugdymo integravimui į švietimo įstaigų programas. Lietuvos švietimo sistemoje verslumo ugdymo dalykas pradėtas integruoti visiškai neseniai. Ilgai verslumo ugdymas buvo siejamas tik su individo asmeniniu suvokimu ir supratimu, koks turi būti verslus asmuo, ir jo individualiomis pastangomis siekti verslininko karjeros. Padėtis Lietuvoje verslumo ugdymo srityje pradėjo keistis paskutiniu dešimtmečiu. Parengta nacionalinė jaunimo verslumo skatinimo 2008–2012 m. programa. Parengtos programos paskirtis – padėti prisitaikyti mokyklas baigusiems jaunuoliams prie ekonominės, socialinės ir politinės aplinkos.

Šiame straipsnyje analizuojamos moksleivių verslumo ugdymo tobulinimo kryptys.

Mokslinė problema – kokios moksleivių verslumo ugdymo kryptys pagerintų esamą situaciją mokyklinėje švietimo sistemoje?

Straipsnio tikslas – įvardyti verslumo ugdymo tobulinimo kryptis švietimo sistemoje.

Siekiant tikslo, numatyti šie *uždaviniai*:

1. Išanalizuoti verslumo ugdymo sampratą.
2. Išskirti verslumo ugdymo svarbą mokykloje, verslumo ugdymo metodus.
3. Iširti verslumo ugdymo ypatumus švietimo organizacijoje.
4. Identifikuoti verslumo ugdymo problemas bei galimybes švietimo organizacijoje.
5. Pateikti galimus mokinių verslumo ugdymo tobulinimo būdus.

Tyrimo metodai – mokslinės literatūros analizė, apibendrinimas ir apklausa.

2. Moksleivių verslumo ugdymo problemos pagrindimas

Mokslininkų atliktuose tyrimuose verslumo ugdymas nagrinėtas skirtingais aspektais. Analizuota verslumo sąvoka (Drucker 1985; Hisrich, Peters 1989; Timmons 2003; Kirby 2004), identifikuotos verslaus asmens savybės ir bruožai, kuriuos individas turi ugdyti švietimo įstaigose (Robinson, Haynes 1991; Caird 1993; Utsch *et al.* 1999; Cromie, 2000; Henry ir *et al.* 2003), atskleisti gebėjimai, kuriais pasižymi verslus asmuo (Gartner 1988; Garavan, O’Cinneide 1994; Raffo *et al.* 2000), bei tie gebėjimai, kurie reikalingi verslo įmonei kurti ar darbui organizacijoje (Gibb 1996; Rae 1997; Galloway, Brown 2002). Verslumo procesas siejamas su verslumo ugdymu, išlaikant holistiškumą (McMullan, Long 1987; Kirby, 2004; Timmons, Spinelli 2003). Taip pat verslumo problemas nagrinėjo D. Grundey ir kt. (2008), D. Kopycinska ir kt. (2009), G. Startienė ir R. Remeikienė (2008), R. M. Zaharia (2009).

Lietuvoje analizuotos verslininko, verslumo ir verslininkystės sąvokos, nagrinėta moksleivių verslumo kaip asmenybės savybės raiška, analizuota verslo rūšis ir verslininkystė kaip ūkinės veiklos forma (Jakutis, Kazlovas 2006), verslumo ugdymo vaidmuo mokymo procese ir besimokančiųjų įgyjami gebėjimai (Garalis, Strazdienė 2006; Savanevičienė *et al.* 2008; Raguseo, 2009). Tačiau gilesnių studijų, nagrinėjančių moksleivių verslumo ugdymo temas, Lietuvoje nėra atlikta.

Užsienio tyrėjų indėlis, analizuojant verslumo ugdymo programas, pasireiškia:

1. Įvairių filosofinių požiūrių pagrindimu (Garavan, O’Cinneide 1994a).

2. Moksleivių verslumo lygio diferencijavimu (Gartner 1988; Gorman *et al.*, 1997; Cope 2005).
3. Ugdytinių verslumo gebėjimų bei savybių identifikavimu (Hills 1988; Scott *et al.* 1998).
4. Programų tikslų nustatymu (Gibb 1999; Solomon *et al.* 2002; Henry *et al.* 2003).
5. Palaikomųjų metodų analize (Gibb 1993; Garavan, O’Cinneide 1994;).

Siekiant verslumo ugdymo rezultatyvumo tikslinga pereiti nuo mokymo prie mokymosi paradigmos ir sukurti tokią mokymosi aplinką, kuri atitiktų šiuolaikinį verslo pasaulį (Garavan, O’Cinneide 1994). Pasiiekti šį tikslą galima taikant netradicinius mokymosi metodus, ypač tokius kaip vaidmeniniai žaidimai, verslo imitavimas, darbas komandose, ir kitas naujas mokymosi strategijas (Gibb 1993), kurios sudaro galimybes moksleiviams praktiškai atlikti įvairias verslumo užduotis.

2008 m. Jaunimo reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos analizavo norinčių imtis verslo ir bandžusių jį kurti moksleivių problemas.

Atlikti moksliniai tyrimai tiek Lietuvoje, tiek užsienyje leidžia teigti, jog didėja dėmesys moksleivių verslumo ugdymo problemai.

3. Moksleivių verslumą lemiančių veiksnių analizė

Ikimokyklinio ir pagrindinio ugdymo sistemos užima reikšmingiausią vietą formuojant ir stiprinant jaunų žmonių vertybes, žinias, įgūdžius ir požiūrį. Jaunystėje sukaupia individo patirtis lemia jo tikėjimą, kuris tęsiasi visą žmogaus gyvenimą. Verslo žinios ir įgūdžiai gali būti įgyjami vėlesniuose gyvenimo perioduose (studijų metu, darbinėje veikloje). Tačiau polinkis į verslą bei verslininkui būdingas elgesys ir požiūris suformuojamas prieš universitetinių studijų laikotarpį. Mokinio–mokytojo–tėvų triada svarbi vystant individo asmenines savybes (Coleman 1998). Pagrindinių įgūdžių – skaitymo ir skaičiavimo – lavinimas yra pagrindinis švietimo ugdymo sistemos tikslas. Šalia šių mokiniai mokykloje turi įgyti ir kitokių – bendravimo, klausymo, kitų nuomonės gerbimo – įgūdžių. Ugdymo sistema, vertinanti žmonių įgūdžius, demonstruojamus fundamentalių dalykų srityje, o ne jų gebėjimą studijuoti ateityje ir konstruktyviai bendradarbiauti, turi būti pripažinta kaip neracionali (Ferguson 2003). Ugdant verslumą mokyklų programose dėmesys turi būti skiriamas tiek procesui, tiek ir turiniui. Subalansuota ugdymo sistema jungia žinių įgijimą ir jų analizę.

Mokyklų ugdymo programos turi lavinti individo kūrybinius, užduočių formulavimo bei įgyvendinimo ir kasdieninių problemų, su kuriomis susidorojama bendradarbiaujant su kitais žmonėmis, sprendimo gebėjimus (Wheatley 1999). Verslumo reiškinį nagrinėjančių autorių nuomone, svarbu skatinti verslininko, išsiskiriančio iš kitų visuomenės individų savo aktyviu elgesiu, teigiamą požiūrį į verslo karjerą (Gibb 2005). Mokslininkai charakterizuoja verslininkus šioms būdingu elgesiu, savybėmis ir įgūdžiais (Blieck 2005).

Verslumo ugdymas neatsiejamas nuo kompetencijos tobulinimo ir praktinio mokymo, formuojančio įpročius ir įgūdžius mokantis iš praeities veiklos bei siekiant ateities rezultatų.

Jaunuoliams, pradantiems verslo dalykų studijas universitete, mokslininko L. R. Dale (1997) manymu, yra svarbios keturios asmeninės savybės: vaizduotė, apdairumas, delegavimo ir organizavimo gebėjimai. Šios savybės skatina juos ieškoti naujų veiklos galimybių, sustiprina pasitikėjimą, padeda realizuoti savo idėjas.

Šiandieninė ir ateities verslo aplinka reikalauja mokymo procesą koncentruoti į šių individualių gebėjimų ugdymą (Golff 2004; Wilde 2004):

- savikontrolę;
- klausymo gebėjimus;
- drąsą prisiimant pastangas;
- susidorojimą su nesėkmėmis;
- kritinius analizavimo gebėjimus;
- problemų sprendimo gebėjimus;
- sisteminį mąstymą;
- planavimą;
- organizavimą;
- sprendimo priėmimo gebėjimus;
- pokyčių valdymo gebėjimus;
- toleranciją;
- kantrumą;
- prieštaravimų įveikimo gebėjimus;
- komandinio darbo gebėjimus;
- bendradarbiavimo gebėjimus;
- pristatymo gebėjimus.

Ateities visuomenėje elgesio gebėjimai kels daugiau problemų nei intelektiniai (Goffee, Jones 2000). Šiuolaikinio jaunimo ateities harmoningo gyvenimo kūrimas, grindžiamas laisvu mąstymu ir vertybėmis, mokytojams, šalia akademių žinių teikimo, tampa profesine pareiga. Mokytojo užduotis ugdymo sistemoje pasireiškia mokinio talento aptikimu. Mokinio elgesio ir bendravimo kultūrą formuoja kasdienis abipusis bendradarbiavimas. Mokinui nerandant problemos sprendimo, mokytojas kaip ekspertas padeda nustatyti nesėkmės priežastis. Taip išvengiama kritikos, sukeliančios nuolatinę įtampą. Asmeninės savybės ir dorybės sistemiskai ugdomos visą gyvenimą, o mokinių verslumo ugdymas sudaro tik vieną viso gyvenimo mokymosi etapą.

4. Verslumo ugdymo situacija Lietuvos švietimo sistemoje

Jaunimo reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2008 m. identifikavo dvi jaunimo ugdymo problemas, susijusias su verslumo ugdymo situacija Lietuvoje. Institucija parengtoje ataskaitoje pabrėžia žemą norinčių imtis nuosavo verslo ir bandžusių dirbti nuosavame versle lygį. Lietuvoje jaunimo, norinčio pradėti organizuoti nuosavą verslą, rodiklis siekia tik 16 %, kai JAV – 61 %. Atitinkamai bandžusių pradėti dirbti nuosavame versle rodiklis Lietuvoje yra 14 %, o JAV – 45 % (Jaunimo reikalų departamento prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenys, 2008 m.).

Nacionalinė 2008–2012 metų jaunimo verslumo ugdymo ir skatinimo programa grindžiama:

- suvokimo ir žinių apie verslo galimybes sklaida;
- pagalba jaunimui verslo organizavimo pradžioje;
- valstybės veiksmais, skatinančiais nuosavo verslo organizavimą.

Mykolo Romerio, Kauno technologijos ir Vilniaus Gedimino technikos universitetų dėstytojų nuomonių tyrimas verslumo mokymo poreikiui išsiaiškinti (2007 m.) parodė, jog 59,5 % respondentų pritaria pozicijai pradėti ugdyti verslumą mokyklose.

Remiantis *Lietuvos Junior Achievement* surengta apklausa nustatyta, kad daugelyje mokyklų domimasi ekonomikos ir verslumo pagrindų mokymu, įvedamas ekonomikos mokymo dalykas. Matomas mokinių, besimokančių ekonomikos ir verslumo pagrindų, skaičiaus augimas. 1993–2008 m. ekonomikos ir verslumo pagrindų besimokančių mokinių skaičius pasiekė 150 000. 2008–2009 mokslo metais pagal *Lietuvos Junior Achievement* programas mokėsi apie 20 000 mokinių daugiau nei 250 mokyklų (<http://www.lja.lt/naujas/about/lja.htm>).

Pateikti skaičiai rodo, kad mokyklų bendruomenės pritaria ekonominio švietimo reikalingumui. Analizuojant verslumo ugdymo situaciją, pastebimas atotrūkis tarp ugdymo poreikio ir galimybių įgyvendinimo:

- nustatytas mokomosios medžiagos, vadovėlių trūkumas;
- identifikuotas specialistų, galinčių dėstyti verslumo dalyką, stygius.

Tyrimo rezultatai atskleidė, jog verslumo ugdymo poreikiui patenkinti reikia:

- mokymo programų, planų (standartų);
- mokytojų paruošimo ir atestacijos sistemos;
- vadovėlių, metodinės medžiagos.

Verslumo ugdymo svarba akcentuojama Lietuvos Respublikos strateginiuose dokumentuose. LR Seimo 2002 m. lapkričio 12 d. nutarime Nr. IX-1187 „Dėl valstybės ilgalaikės raidos strategijos“ numatoma „parengti ir įtraukti į vidurinio mokslo bei kolegijų ir universitetų mokymo programas žinių apie verslą ir verslininkystę modulius“.

Ekonominio švietimo ir verslumo ugdymo svarba pabrėžiama „Lietuvos švietimo plėtotos strateginės nuostatose 2003–2012“. Dėmesys verslumo ir ekonominio švietimo ugdymui stiprinamas visuose švietimo lygmenyse, numatoma, kad ekonominio raštingumo pradmenis įgytų visi pagrindinės mokyklos mokiniai, kad šio verslumo raštingumo pagrindai būtų suteikti visiems pageidaujantiems gimnazistams“ (Jevsejevienė *et al.* 2002).

Pastaruoju dešimtmečiu vykusios permainos pakeitė krašto švietimą: atnaujintas švietimo turinys, atsirado naujų mokymosi galimybių. Vis dėlto švietimas neįstengė prisitaikyti prie pilietinės visuomenės kūrimosi, rinkos poreikių, atsižvelgti į žinių visuomenės, žiniomis grindžiamos ekonomikos ir mokymosi visą gyvenimą reikmes. Perėjimas iš uždaros visuomenės į atvirą, iš komandinės į rinkos ekonomiką, įsijungimas į dinamišką Vakarų demokratijos pasaulį, pasistūmėjimas nuo pramonės prie žinių visuomenės, globalizacija, informacijos sprogimas nulemia ypač sparčią šiuolaikinio gyvenimo kaitą. Šiandien visuomenei atsiveriančios naujos galimybės reikalauja ir naujų švietimo pokyčių.

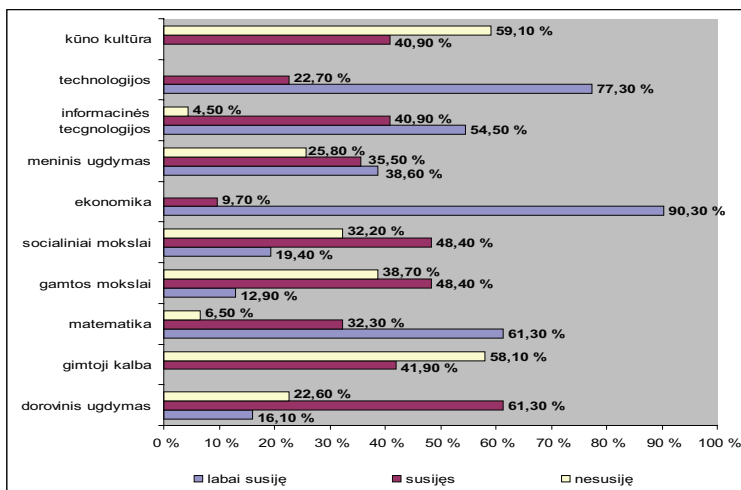
5. Verslumo ugdymo švietimo organizacijoje tyrimas

Verslumo ugdymo tyrimas buvo atliekamas individo lygmeniu, siekiant išanalizuoti verslumo ugdymo sampratą pedagogų požiūriu, ištirti pedagogų mokymo metodus ir darbo formas pamokose. Anketinėje apklausoje dalyvavo 31 gimnazijos pedagogas.

Apklauso rezultatai parodė, jog daugelis respondentų verslumą apibrėžia kaip asmens mąstymo būdą ir asmenines, socialines bei vadybines kompetencijas, leidžiančias turimas žinias pritaikyti kasdieniame gyvenime (58,10 %). 41,90 % respondentų verslumą traktuoja kaip unikalią vientisą sistemą, kuri suvokiama ne kaip išankstinė susiformavusi duotybė, bet kaip nuolat kintanti atvira sistema.

Apklauso metodu nustatyta, jog didžioji pedagogų dalis yra nepakankamai pasirengusi ugdyti mokinių verslumą (67,70 %), gerai pasirengę sudarė 25,80 %, o labai gerai pasirengę buvo 6,50 % visų apklaustų pedagogų.

Buvo siekiama išsiaiškinti, į kuriuos mokomuosius dalykus būtų galima integruoti verslumo ugdymą. Tyrimo rezultatai parodė, jog verslumas yra labiausiai susijęs su ekonomika, technologijomis, matematika, informacinėmis technologijomis. Respondentų atsakymų rezultatai atskleidė, jog verslumas taip pat susijęs su doroviniu ugdymu, gamtos bei socialiniais mokslais. Paaiškėjo, jog pedagogai mažiausiai verslumą sieja su tokiais dalykais kaip gimtoji kalba, kūno kultūra, meniniu ugdymu (1 pav.).

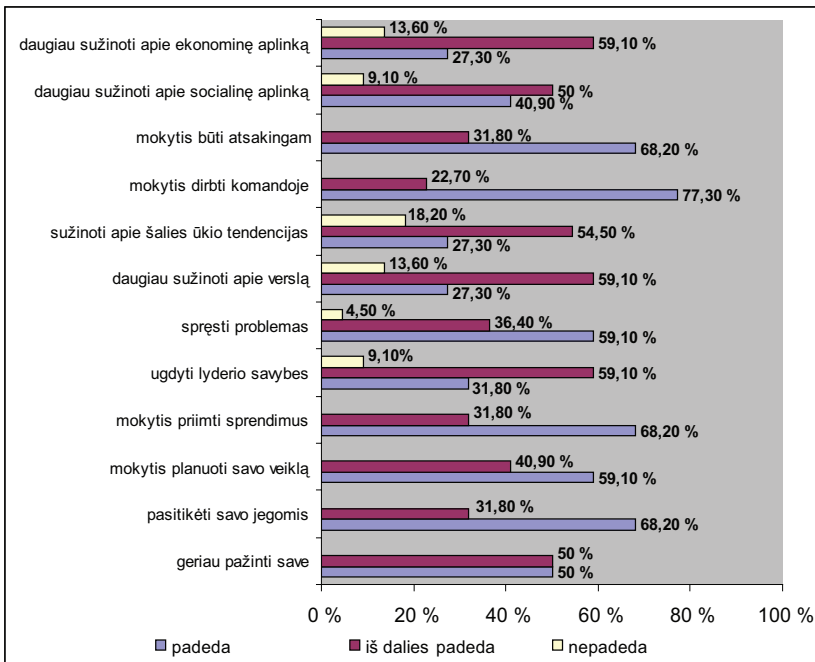

1 pav. Verslumo sąsajos su kitais mokomais dalykais

Fig. 1. Entrepreneurship's links with other educational subjects

Tyrimu analizuota, kokius gebėjimus ir savybes mokiniams padeda įgyti kiekvieno apklausto pedagogo dėstomas dalykas. Nustatyta, jog dėstomuose

dalykuose mokiniai išmoksta dirbti komandoje, tampa atsakingesni, išmoksta priimti sprendimus, pradeda pasitikėti savo jėgomis, sužino daugiau apie verslą, mokosi planuoti savo veiklą bei gerina asmeninį pažinimą (2 pav.).

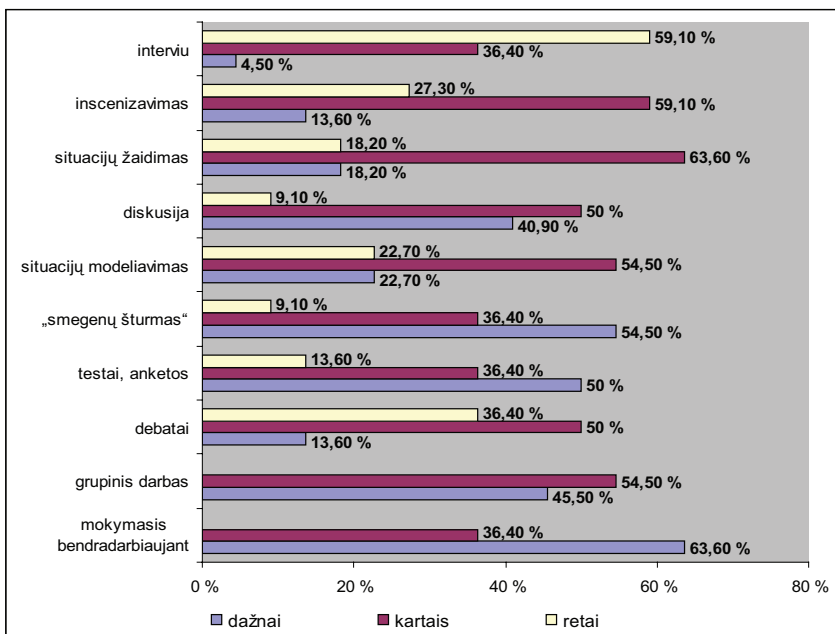
2 pav. Pedagogų dėstomo dalyko ugdomi gebėjimai ir savybės

Fig. 2. Developed skills and traits through taught subjects

Tyrimu išsiaiškinta, kokius metodus mokytojai naudoja ugdydami mokinių verslumą. Apklausos rezultatai parodė, jog pedagogai ugdymo procese dažniausiai naudoja mokymosi bendradarbiaujant, „smegenų šturmo“, testų, apklausų metodus (3 pav.).

Tobulinant verslumo ugdymą švietimo organizacijoje, išskiriamos šios verslumo ugdymo kryptis: 1) verslumo ugdymo aiškus vaidmens apibrėžimas; 2) turimo potencialo, kvalifikacijos, gebėjimų įvertinimas; 3) metodinis pedagogų kompetencijų tobulinimo ir verslumo gebėjimų ugdymas; 4) mokinių asmeninių savybių ir vertybių ugdymas; 5) praktinės patirties verslo pradžioje jaunimui teikimas; 6) bendradarbiavimo su kitomis organizacijomis tobulinimas.

3 pav. Mokymo metodai ugdant mokinių verslumą

Fig. 3. Teaching methods developing students entrepreneurship

6. Išvados

Verslumo ugdymo padėčiai gerinti Lietuvoje yra sukurta jaunimo verslumo skatinimo strategija. Pedagogai verslumo sampratą sieja su asmens mąstymo būdu ir socialinėmis, vadybinėmis bei asmeninėmis kompetencijomis. Išreikšdami tokią nuomonę pedagogai suvokia, jog mokinių verslumą galima veikti ugdymo metodais.

Nustatyta, jog mokinių verslumą lavinantys pedagogai stokoja kompetencijos. Verslumo ugdymo padėčiai gerinti Lietuvoje reikia pradėti rengti verslumo ugdymo specialistus, galinčius dirbti pedagoginį darbą švietimo įstaigose.

Verslumo ugdymui mokyklose neparengta metodinių priemonių, vadovėlių. Mokyklose trūksta bendros verslumo ugdymo programos.

Verslumo ugdymą integruojant į kitus mokymo dalykus, jis labiausiai siejamas su ekonomikos mokymu. Tačiau asmens verslumas ugdomas ne tik

suteikiant individui ekonominių žinių, bet ir skatinant jaunuolių teigiamą požiūrį į verslininko karjeros pasirinkimą.

Švietimo įstaigose ugdomas mokinių verslumas ateityje keistų neigiamą visuomenės požiūrį į verslininkus. Teigiamos visuomeninės nuostatos taptų pagrindu, skatinančiu individo norą atrasti naujas veiklos plėtojimo galimybes, realizuojamas kuriant verslo įmonę.

Literatūra

- Blieck, G. 2005. The Entrepreneurial Approach to the Curriculum – Case EHSAL European University College Brussels. – The Dynamics of Learning Entrepreneurship in a Cross-cultural University Context, *Entrepreneurship Education Series 2*: 162–186.
- Caird, S. 1993. What do Psychology Tests Suggest about Entrepreneurs? *Journal of Managerial Psychology* 8(6): 11–20.
- Coleman, P. 1998. *Parent, Student and Teacher Collaboration: the Power of Three*. Thousand Oaks: Corwin Press.
- Commission of the European Communities. 2002. *Communication from the Commission. European Governance: Better Lawmaking*. Brussels. 5.6.2002. COM(2002) 275 final.
- Cope, J. 2005. Toward a dynamic learning perspective of entrepreneurship, *Entrepreneurship Practice and Theory* 29(3): 73–97.
- Cromie, S 2000. Assessing entrepreneurial inclinations: Some approaches and empirical evidence, *European Journal of Work and Organizational Psychology* 9(1): 7–30.
- Dale, L. R. 1997. Using Free Enterprise Themes to Promote Learning: the Parkin Experience, *Journal of Entrepreneurship Education* 1(1): 26–32.
- Deakins, D.; Freel, M. 2006. *Entrepreneurship and Small Firms*. 4th ed. Boston: McGraw-Hill. ISBN 0-07-710826.
- Drucker, P. 1985. *Innovation and Entrepreneurship*. New York: Harper & Row Publishers.
- Ferguson, E. D. 2003. Work relationships, lifestyle, and mutual respect, *Journal of Individual Psychology* 59: 501–506.
- Galloway, L.; Brown, W. 2002. Entrepreneurship education at university: a driver in the creation of high growth firms, *Education + Training* 44(8/9): 398–405.
- Garalis, A.; Strazdienė, G. 2006. Verslumas: ugdymo programos ir jų efektyvumo raiška, *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai* 38: 153–168.
- Garavan, T.N.; O’Cinneide, B. 1994. Entrepreneurship education and training programs: a review and evaluation – part 2, *Journal of European Industrial Training* 18(11): 13–22.
- Gartner, W. B. 1988. Who is an entrepreneur? Is the wrong question, *American Journal of Small Business* 12(4): 11–32.

- Gibb, A. 1993. The enterprise culture and education. Understanding enterprise education and its links with small business, entrepreneurship and wider educational goals, *International Business Journal* 11(3): 11–34.
- Gibb, A. A. 1996. Entrepreneurship and small business management: can we afford to neglect them in the twenty-first century business school? *British Journal of Management* 7(4): 309–24.
- Gibb, A. 1999. Can we build effective entrepreneurship through management development, *Journal of General Management* 24(4): 1–21.
- Gibb, A. 2005. The Future of Entrepreneurship Education – Determining the Basis for Coherent Policy and Practice? *Entrepreneurship Education Series 2*: 44–66.
- Goffee, R.; Jones, G. 2000. Why Should Anyone Be Led by You? *Harvard Business Reviews* 78(5): 63–70.
- Golf, L. 2004. A New Paradigm for Business Education, *Management Decision* 42(3/4): 499–507.
- Gorman, G.; Hanlon, D.; King, W. 1997. Some research perspectives on entrepreneurship education and education for small business management: a ten-year literature review, *International Small Business Journal* 15(3): 56–77.
- Grundey, D.; Toluba, B.; Pifinkus, D.; Verbauskienė, L. 2008. The role of institutional policy in developing innovative entrepreneurship in Lithuania, *Transformations in Business & Economics* 7(2): 86–101.
- Henry, C.; Hill, F.; Leitch, C. 2003. *Entrepreneurship Education and Training*. Aldershot: Ashgate.
- Jevsejeviienė, J.; Kalvaitis, A.; Labanauskis, R.; Navickaitė, J.; Paurienė, L.; Skripkienė, R.; Vaitėkauskienė, V. 2002. *Lietuvos švietimo būklė*. Vilnius. 68 p.
- Hills, G. E. 1988. Variations in university entrepreneurship education: an empirical study of an evolving field, *Journal of Business Venturing* 3: 109–22.
- Hisrich, R. D.; Peters, M. P. 1989. *Entrepreneurship*. Boston: McGraw-Hill. ISBN 0-13-551664-1.
- Jakutis, A.; Kazlovas, V. 2006. Lietuvos ūkio ir verslo raidos analizė, *Verslas: teorija ir praktika* [Business: Theory and Practice] 7(3): 163–167.
- Kirby, D. 2004. Entrepreneurship education: can business schools meet the challenge? *Education + Training* 46(8/9): 510–519.
- Kopycinska, D.; Bernat, T.; Korpysa, J. 2009. Researching Students' Entrepreneurship Skills in Post-Socialist Countries: A Multi-Country Survey (Part 1), *Transformations in Business & Economics* 8(2): 21–44.
- McMullan, W. E.; Long, W. A. 1987. Entrepreneurship education in the nineties, *Journal of Business Venturing* 5(1): 15–29.
- Rae, D. 1997. Teaching entrepreneurship in Asia: impact of a pedagogical innovation, *Entrepreneurship, Innovation and Change* 6(3): 193–227.
- Raffo, C.; Lovatt, A.; Banks, M.; O'Connor, J. 2000. Teaching and learning entrepreneurship for micro and small businesses in the cultural industries sector, *Education + Training* 42(6): 356–65.

- Raguseo, D. 2009. Žaidybinio mokymo metodo taikymas mokymo procese, *Verslas: teorija ir praktika* [Business: Theory and Practice] 10(4): 308–314.
doi: 10.3846/1648-0627.2009.10.308-314
- Robinson, P.; Haynes, M. 1991. Entrepreneurship education in America's major universities, *Entrepreneurship Theory and Practice* 15(3): 41–67.
- Savanevičienė, A.; Stukaitė, D.; Šilingienė, V. 2008. Individo strateginių kompetencijų ugdymas, *Inžinerine ekonomika – Engineering Economics* (3): 81–88.
- Scott, M. G.; Rosa, P.; Klandt, H. 1998. Educating entrepreneurs for wealth creation, in M. G. Scott, P. Rosa, & H. Klandt (Eds.). *Educating Entrepreneurs for Wealth Creation*. Aldershot: Avebury, 1–4.
- Solomon, G.; Duffy, S.; Tarabishy, A. 2002. The state of entrepreneurship education in the United States: a nationwide survey and analysis, *International Journal of Entrepreneurship Education* 1(1): 65–86.
- Startiene, G.; Remeikiene, R. 2008. Gender Gap in Entrepreneurship, *Inžinerine Ekonomika – Engineering Economics* (5): 95–103.
- Timmons, J. 2003. *Entrepreneurial thinking: can entrepreneurship be taught?* Coleman Foundation White Paper Series. Chicago: Coleman Foundation.
- Timmons, J.; Spinelli, S. 2004. *New Venture Creation: Entrepreneurship for the 21st Century*. New York: McGraw-Hill/Irwin.
- Utsch, A.; Rauch, A.; Rothfuss, R.; Frese, M. 1999. Who becomes a small scale entrepreneur in a post-socialist environment: On the differences between entrepreneurs and managers in East Germany, *Journal of Small Business Management* 37(3): 31–42.
- Wheatley, M. J. 1999. *Leadership and the New Science: Discovering Order in Chaotic World*. 2nd ed. San Francisco: Berrett-Koehler Publishers.
- Wilde, K. 2004. *Competence for Complexity* [interaktyvus] [žiūrėta 2009 m. spalio 18 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.eiasm.org>>.
- Zaharia, R. M. 2009. Students' Entrepreneurship in Post-Socialist Countries, *Transformations in Business & Economics* 8(1): 184–186.

STUDENTS' ENTREPRENEURSHIP DEVELOPMENT IMPROVEMENT TENDENCIES IN LITHUANIA

A. Župerka

Summary

The current entrepreneurship development situation in educational institutions of the Republic of Lithuania is analysed in this article. Main students' characteristics, necessary in order to become a successful entrepreneur, are presented in the theory of enterprise. The analysis, helping to realize how the educators understand the concept of entrepreneurship, is carried out. The evaluation of entrepreneurship development integration into other learning subjects is carried out as well. Entrepreneurship development methods used in the enterprise development program are identified in the article. A study covers the problems, which educators of educational institutions face while developing the entrepreneurship of the students. While summarizing the analysis of the study, the development tendencies of students' entrepreneurship in Lithuanian schools are presented in the article.

Keywords: entrepreneurship, entrepreneurship education, entrepreneurship skills and traits.